

Ergetowski, Ryszard

"Gesammelte Abhandlungen zur Phonetik, Phonologie und Morphologie der slavischen Sprachen", Erwin Koschmieder, München 1979 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 29/2, 482-484

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

dują się interesujące listy tego lektora, pisane w bardzo dobrej polszczyźnie. Przez nieprawidłową odmianę nazwiska niemieckiego uczonego — T. Gierke — (s. 90), powstało nieco komiczne zamieszanie. Przez zmiękczenie końcówki „-ke” na „kie” dowiadujemy się, że Nehring pozostawał w zażyłych stosunkach z Gierkiem! Na tej samej stronie można natknąć się w tytule pracy J. Pośpiecha na passus: „[...] od roku 1939”, podczas gdy na s. 13 widnieje i słusznie „[...] do roku 1939”, nie mówiąc już o tym, że imię Jerzego zmieniono na inicjał „W”. Dodajmy jeszcze, że po niemiecku „Professor” pisze się przez jedno — f (s. 91), a „psalteri” przez -l, a nie przez -ł, jako że mamy tu do czynienia z łaciną (s. 102). Stanowczy protest wywołuje zdanie (s. 103), jakoby założycielem Biblioteki Kórnickiej był L. Jagielski. (Tu ukłon w stronę pp. recenzentów: prof. H. Borka i prof. P. Zwolińskiego.) Na s. 106 został błędnie użyty zaimek „jego” zamiast „swój”, co oczywiście wypacza sens zdania. Stwierdzenie, że Nehring reprezentował pogląd „użyteczny, ale pojęty szlachetnie” (s. 109) sugeruje, iż użytecznym to coś pejoratywnego. Autorem *Bibliografii piśmiennictwa polskiego z działy matematyki i fizyki* był Żebrawski, a nie Żebrowski (s. 150). Nazwa znanej wydawniczej firmy w Lipsku poprawnie brzmi: „Breitkopf und Härtel”; są to dwa różne nazwiska i spójnik między nimi jest nieodzowny. Wydaje się, że na s. 158 i 159 niepotrzebnie przytoczono dwa fragmenty z wypowiedzi Nehringa w wersji polskiej i niemieckiej.

Przechodząc do ogólnej oceny książki S. Sochackiej należy stwierdzić: zapewne nie jest to dzieło w pełni zadowalające. Złożoność problematyki w sposób bardzo widoczny przytłaczała Autorkę. Stąd tak często stosowane przez nią „unikni”, względnie powierzchowne traktowanie pewnych partii materiału. Niemniej jednak należy z uznaniem podkreślić, że jest to publikacja pożyteczna i od dawna oczekiwana. Kiedy jednakże doczekamy się wyczerpującej i źródłowej (w całym tego słowa znaczeniu) monografii o wrocławskim slawistcie?

Ryszard Ergetowski
(Wrocław)

Erwin Koschmieder: *Gesammelte Abhandlungen zur Phonetik, Phonologie und Morphologie der slavischen Sprachen*. München 1979 434 ss.

W wydawanej przez prof. Wolfiganga Gesemanna z Saarbrücken i prof. Helmuta Schallera z Marburga serii: „Selecta Slavica” jako drugi tom ukazał się zbiór artykułów poświęconych fonetyce, głosowni i morfologii języków słowiańskich Erwina Koschmiedera.

Prof. E. Koschmieder, urodzony 31 sierpnia 1895 r. w Legnicy, ukończył tam gimnazjum w 1914 r. Właśnie był po maturze, kiedy wybuchła wojna światowa. Powołany do armii, opuścił ją po zakończeniu działań wojennych. Wtedy dopiero, w 1919 r., mógł rozpocząć studia w Uniwersytecie Wrocławskim w zakresie filologii sławistycznej, klasycznej i sanskrytu. W 1923 r. przygotował pod kierunkiem prof. Paula Dielsa dysertację pt. *Über ein handschriftliches kirchenslavisches Euchologium der Staatsbibliothek zu Breslau*, za którą otrzymał tytuł doktora. Od 1923 r. przez siedem lat pracował w Uniwersyteckiej Bibliotece we Wrocławiu. W międzyczasie złożył państwowy egzamin uprawniający go do nauczania łaciny, greki, języka rosyjskiego i polskiego oraz zdobył kwalifikacje starszego bibliotekarza. W 1926 r. habilitował się i uzyskał prywatną docenturę w katedrze filologii słowiańskiej. W 1931 r. E. Koschmieder został powołany na profesora slawistyki w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie¹.

¹ H. W. Schaller, Erwin Koschmieder: *Südost-Forschungen* t. XXXVI: 1977 s. 231, 233.

Niepowtarzalny urok tego miasta oraz jego atmosfera sprzyjały naukowej i dydaktycznej pracy przybyśza. Również odbyta w poprzednich latach bibliotekarska praktyka przydała mu się w Wilnie, bowiem wkrótce powierzono mu dodatkowe stanowisko dyrektora Państwowej Biblioteki im. Wróblewskich². Sprowadzona z Wrocławia rodzina zadomowiła się szybko w Wilnie, a dzieci prof. E. Koschmiedera na zawsze utrwaliły w swej pamięci obraz litewskiego pejzażu, grodu Gedymina, kraju, z którego ród swój wiedli A. Mickiewicz, J. Bobrowski, Cz. Miłosz³.

Zbliżająca się druga wojna światowa spowodowała, że E. Koschmieder z najbliższymi mu osobami opuścił Wilno. Jesienią 1939 r. objął — opróżnioną jeszcze w 1937 r. po zgonie prof. E. Bernekera — katedrę sławistyki w Monachium. Spędził na niej długie lata, poszerzając jej zakres o języki nadbałtyckie. W okresie powojennym prof. Koschmieder wysunął się na czoło profesorskiej korporacji monachijskiej uczelni. Pomijając szczegóły o zaszczytach, jakie go spotkały zarówno w Uniwersytecie, jak i w Bawarskiej Akademii Nauk, przypomnijmy tylko, że w 1956 r. założył i redagował czasopismo „Welt der Slaven”; że w 1973 r. należał do inicjatorów utworzenia senackiej komisji badań nad problematyką wschodniej i południowej Europy; że uczestniczył w międzynarodowych kongresach sławistycznych w Sofii, Pradze, Warszawie. Jego zgon w 1977 r. przerwał tę działalność, zawsze aktywną, nacechowaną imponującą erudycją, wielką naukową rzetelnością.

W znacznym stopniu zainteresowania prof. Koschmiedera oddaje wydany przez Hieronymus Verlag Neuried tom *Gesammelte Abhandlungen...* zawiera on trzynaście rozpraw o fonetyce i fonologii oraz czternaście o morfologii. Pośród poruszanych w nich zagadnień spotykamy takie, jak: o transkrypcjach sławistycznych tekstów (głagolica i cyrylica); o fonetycznych zapiskach na starocerkiewnych zabytkach; o zgłoskach w polszczyźnie; uwagi o wymowie w języku bułgarskim i tureckim; dalej o rzekomych znakach akcentowych w *Kijowskich fragmentach*; o sprzeciwie N. van Wijkxa wobec poglądów J. Kuryłowicza i T. Lehra-Splawinśkiego na sprawę tzw. drugiej metatemii w językach indoeuropejskich; następnie o zaimkach i wokalizmie półsamogłosek we wschodnio-słowiańskich językach; o wymowie samogłosek nosowych starosłowiańskich tekstów; o palatalizującej korelacji w językach słowiańskich; o grupie túrt i trüt w bułgarszczyźnie. Uczony rozpatrywał również jako materiał językowy starorosyjskie i bułgarskie pieśni cerkiewne. Osobne zagadnienie, które go frapowało, to czasowniki, szczególnie polskie, w psychologicznym ujęciu, to znów pod kątem aspektu w procesie tworzenia się ich form. Prof. E. Koschmieder jest autorem rozprawki pt. *Czym jest aspekt?*, którą zaprezentował w 1929 r. na posiedzeniu Komisji Językowej PAU w Krakowie. Wyjaśnił wtedy swe poglądy na dokonaność i niedokonaność verbum, uważając „aspekt” za kategorię gramatyczno-morfologiczną, służącą do wyrażania względności kierunkowej w czasie⁴. Problemowi temu poświęcił jeszcze kilka dalszych artykułów, porównując przy tym czasowniki tureckie z aspektem czasowników słowiańskich. Niejako podsumowaniem tych rozważań była rozprawa pt. *Aspekt und Zeit*. Dociekania te zostały z czasem rozszerzone z obszaru polszczyzny i języków bałkańskich na wszystkie języki słowiańskie. Znalazło to swe odbicie w prelekcji wygłoszonej na VII Międzynarodowym Kongresie Sławistycznym w 1973 r. w Monachium pt. *Tak zwane czasowniki preterytywne*. Odrębna kwestia — to morfologia rzeczowników. Referat na ten temat przedstawił w Towarzystwie Przyjaciół Nauk w 1935 r. w Wilnie pt. *Końcówki -ami, -ach, -em*.

² H. Drège, S. Rygiel: *Biblioteka Państwowa im. Wróblewskich*. „Ateneum Wileńskie” 1933/34 s. 254—276.

³ Informacje p. dr Käthe Koschmieder-Schmid z Vaterstetten.

⁴ Por. E. Koschmieder: *Nauka o aspektach czasownika polskiego w zarysie. Próba syntetyz.* Wilno 1934 ss. 97.

Z rozważniami tymi korespondowały artykuły o serbokroackich zaimkach, o praesens historicum oraz praesens scaenicum w języku ukraińskim i serbokroackim.

Prof. E. Koschmieder ogłaszał swe prace w języku niemieckim, polskim i bułgarskim. Odnaczają się one wielką oszczędnością słowa i precyzją w formułowaniu myśli, w tekstach polskich znakomitym wycuciem języka zarówno w doborze leksyki, jak i budowy zdań. Autor wykazywał również świetną znajomość naszej literatury, sięgał często po przykłady z utworów J. Słowackiego, Z. Krasińskiego, A. Fredry, K. Ujejskiego. Publikacje prof. E. Koschmiedera ukazywały się najczęściej w slawistycznych czasopismach niemieckich, rzadziej — polskich i bułgarskich. Objętościowo nieraz skromne, lecz zawsze o dużej wartości poznawczej, obecnie ujęte w jeden tom, dzięki edytorskiej staranności wydawniczej firmy H. Neurieda przedstawiają się imponująco: znakomity papier, piękny druk, twarda, płócienna okładka. Te merytoryczne i edytorskie walory książki stanowią ewenement nie tylko w niemieckiej slawistyce, ale są również dowodem czci i pamięci jaką darzą prof. E. Koschmiedera jego dawni, monachijscy uczniowie: W. Gese-mann i H. Schaller. Nam natomiast przypominają postać slawisty związanego z Wrocławiem i Wilnem, uczonego, który na stałe wszedł także do naszej nauki.

Ryszard Ergetowski
(Wrocław)

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

Roman Dzierżanowski: *Słownik chronologiczny dziejów medycyny i farmacji*. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich. Warszawa 1983, 563 ss.

Książka ta jest owocem 25-letniej pracy Autora, który zebrał kartotekę obejmującą ponad 50 tysięcy haseł. Do tego wydawnictwa wykorzystał jednak tylko ponad 7900 haseł, kierując się przede wszystkim ich atrakcyjnością. Hasła te obejmują okres od 2 mln lat p.n.e. do roku 1970.

Książka zawiera przedmowę Autora, wykaz stosowanych skrótów, zasadniczą treść ujętą w trzech częściach i wykaz podstawowego wykorzystanego piśmiennictwa.

Podstawowy zrab książki stanowi jej część I, obejmująca w układzie chronologicznym hasła, które dotyczą ważniejszych wydarzeń z historii medycyny i farmacji oraz faktów z nimi związanych, jak odkrycia i wynalazki, ukazanie się publikacji medycznych, powstanie i działalność lekarskich stowarzyszeń naukowych i zawodowych, założenie lub rozwój uczelni medycznych, placówek leczniczych, organizacji służby zdrowia i ustawodawstwa sanitarnego, a także wydarzeń losowych (epidemii, katastrof itp.). Rok cytowanych wydarzeń jest eksponowany w lewej części stronicy, a ponadto również w jej górnym zewnętrznym rogu celem ułatwienia korzystania z książki.

Część II — to skorowidz nazwisk zamieszczonych w części I, zawierający krótkie dane biograficzne z podaniem roku, w którym dana osoba została wymieniona w części chrologicznej.

Część III natomiast jest to skorowidz rzeczowy cytowanych wydarzeń — również z podaniem roku, w którym dane wydarzenie miało miejsce.

Zastosowany układ trzyczęściowy ma umożliwić czytelnikowi odnalezienie głównych danych dotyczących: a) wydarzeń i odkryć dokonanych w danym roku, b) wydarzeń i odkryć związanych z daną osobą oraz c) wydarzeń i odkryć związanych z danym tematem przedmiotowym.